

Народни музеј Ваљево, Ваљево

DOI 10.5937/kultura1755315K

УДК 316.644-051:069.12(497.11)"1961/2016"

стручни рад

АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА АНКЕТИРАЊА ПОСЕТИЛАЦА НАРОДНОГ МУЗЕЈА ВАЉЕВО У АВГУСТУ 2016. ГОДИНЕ

СА ИСТОРИОГРАФСКИМ ОСВРТОМ НА ПОСЕТУ 1961. ГОДИНЕ

Сажетак: *Полазни циљ овога рада је представљање анализа анкете посетилаца централне сталне поставке Народног музеја Ваљево везане за њихово порекло, разлоге доласка у Ваљево и музеј и задовољство доживљајем посете. Ове анализе су допуњене својеврсним историјским прегледом заснованим на архивским документима са евиденцијама посете старим поставкама. У складу са тим, уз укупну посету током 2016. и резултате анкетања посетилаца током августа исте године, презентована је и анализа посета из 1961. године и указано на разлике у структури посетилаца у два различита периода.*

Кључне речи: *Музеј, публика, Ваљево 1961, 2016, Ноћ музеја*

Истраживања на тему *Културне потребе, навике и ставови грађана Србије*, која је крајем 2015. године спровео тим Завода за проучавање културног развитка указала су да свега 6,5% грађана у Србији истиче да им је посета културних програма једна од три омиљене активности у слободно време. Током 2015. године 59,6% испитаника није ни једном обишло неки музеј или галерију, а од оних који изјављују да воле њихове изложбене садржаје (33,4%), мање од

четвртине такве програме посећује активно, као стална публика. Као главне разлоге за ретко посећивање културних садржаја грађани наводе недостатак времена и интересовања, али са друге стране па и често током свог слободног времена упражњавају гледање телевизије или филмова, претраживање Интернета, играње игрица на рачунару, дружење, боравак у природи и лагану рекреацију, изласке...¹

Резултати ових и претходних сродних истраживања су иницирали интерно анкетање посетилаца централне, комплексне сталне поставке Народног музеја Ваљево које је спроведено у лето 2016. године. Резултати овог анкетања се презентују заједно са резултатима додатних историографских истраживања архивске грађе која садржи евиденције посете сталним поставкама овог музеја током 1961. године,² из времена када многи медији који данас имају водећу улогу у утрошку слободног времена нису постојали, а музеји су били релативна новина у Србији.³

Народни музеј Ваљево данас спада међу најпосећеније музејске институције у Србији, и велику пажњу поклања како иновацији својих експозиционих садржаја и развоју публике, тако и различитим видовима анализа посете.⁴ Те активности су почеле да се спроводе од марта 2004. године са иновацијом поставке у објекту Муселимовог конака, у коме

1 Опачић, Б. и Субашић, Б. (2016) *Културне потребе и навике грађана Србије*, Београд: Завод за проучавање културног развитака; скраћен приказ резултата истраживања видети на: Завод за проучавање културног развитака. (2016) *Културне потребе и навике грађана Србије*, 22. јуни 2017., http://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2016/12/Pres-materijal_kulturne_potrebe_navike.pdf.

2 Посета у 1961. години је изабрана за упоређивање са актуелном посетом зато што је то прва година у раду ваљевског музеја у којој су биле активне две повезане сталне поставке (једна посвећена Првом српском устанку и друга посвећена Другом светском рату), које су као целина музејским садржајима давале одлику комплексности.

3 Видети: Krivošejev, V. (2011) *Muzejska politika u Srbiji: Nastajanje, kriza i novi početak*, *Kultura – časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku*, број 130, Београд: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, стр. 291-317.

4 Видети: Krivošejev, V. (2009) *Muzeji, publika, marketing – stalne muzejske postavke i Njegova Visost posetilac*, Ваљево: Народни музеј Ваљево, стр. 101-124 i 135-142; Krivošejev V. (2012) *Muzeji, menadžment, turizam – ka savremenom muzeju, od teorije do prakse*, Ваљево – Београд: Народни музеј Ваљево i Образовни информатор, стр. 300-422; Krivošejev, V. and Damjanović, I. (2014) *Visits to local museums in Serbia – the average model and programmed exception*, *American Journal of Tourism Management*, 3(1B), Rosemead CA USA, p. 26-33; Krivošejev, V. *Socioekonomski doprinos muzeja – studija slučaja Narodnog muzeja Valjevo*, u: *Zbornik radova, XIV naučni skup sa međunarodnim učesćem Sinergija 2013*, priredio Stanišić, M. (2013) Бјелјина: Универзитет Синергија, стр. 198-202.

су 1804. године, пре Сече кнезова, били заточени Алекса Ненадовић и Илија Бирчанин. Од 1995. у приземљу овог објекта се налазила традиционална стална поставка на тему *Ваљевска нахија и Ваљевци у Првом и Другом српском устанку*, а 2004. године, у подруму у ком су кнезови били заточени, отворена је додатна поставка о којој је Ирина Суботић написала: „Музеји данас усмеравају сву своју пажњу на публику, тражећи начина да, поред постављања својих експоната, поставке и изложбе буду и догађаји (...) Први таква догађај у нашој музеологији је поставка *Сеча кнезова у Муселимовом конаку Народног музеја Ваљево*”.⁵

Са отварањем поставке *Сеча кнезова* започела је и активна брига за повећање посете. За релативно кратко време број посетилаца се са 4.500 повећао на више од 22.000.⁶

2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
4.500	8.500	10.274	14.748	18.997	18.480	13.579	19.497	21.500	22.148

Табела 1 Број посетилаца у Муселимовом конаку, по годинама⁷
Три године по отварању допуне тематске поставке у Муселимовом конаку, у мају 2007. године, у централном објекту Музеја је отворена комплексна стална поставка: *Ваљево – трећа димензија прошлости, поглед из будућности*.

2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
10.857	13.805	11.573	21.790	25.707	24.273	23.440	13.614	20.288	23.495

Табела 2 Број посета у комплексној поставци Народног музеја Ваљево, по годинама

По отварању нове поставке, настављене су активности усмерене ка промоцији музејских садржаја,⁸ и за десет година рада број посетилаца се са почетних 10.857 повећао на 23.495, уз повремене осцилације узроковане спољним факторима. Тако, до значајног повећања посете у 2011. години (25.707 посетилаца) је дошло зато што је током фебруара

5 Subotić I. Stvoriti i voleti publiku, u: *Muzeji i publika*, priredio Žilber, K. (2005), Beograd: CLIO, str. 27-28.

6 Подаци из базе података компјутерске апликације: *Евиденција посете Народног музеју Ваљево*; видети: Krivošejev, V. i Matić, Ž. *Kompjuterska aplikacija za evidenciju posetilaca muzejskih postavki*, u: *Zbornik radova sa VI naučna konferencija sa međunarodnim učešćem Mreža*, priredila Nikolić, O. (2014) Valjevo: Univerzitet Singidunum, Poslovni fakultet Valjevo, str. 53-59.

7 Од 2012. године посета Муселимовом конаку је адекватна даље презентованој посети централној поставци Народног музеја Ваљево, са одступањем од око – 5-10%.

8 Krivošejev, V. *Muzeji, publika, marketing*, str. 101-124 i 135-142; Krivošejev, V. *Muzeji, menadžment, turizam*, str. 400-422; Krivošejev, V. *Socioekonomski doprinos muzeja*, str. 198-202.

у последњој сали поставке био презентован крунски накит Карађорђевића, што је у том месецу привукло бројне посетиоце: 4.211, у односу на 151 посетиоца у фебруару 2010. године. Пад посете 2009. године је резултиран дерегулацијом правила организације школских екскурзија – увођењем тендера са стриктним описом итинерера, у чему се многе школе нису довољно брзо снашле. Пад који се уочава од 2013, па даље, са извесним опоравком тек од 2016, је узрокован новом дерегулацијом правила о екскурзијама, уз стриктно поштовање Закона о јавним набавкама, а што је почело да се примењује од септембра 2013, због чега је пад посете почео од јесење сезоне екскурзија те године. Током 2012. године, у мају је регистровано 10.223, а у октобру 3.336 посетилаца, док је у мају 2013. регистровано више посетилаца: 12.420, али је пад уочен од јесени, са почетком примене нових правила, и уместо очекиваних око 4.000 у октобру је регистровано 2.465 посетилаца. Велики пад посете у 2014. години је додатно узрокован вавредним неповољним околностима – поплавама које су задесиле ваљевски крај у мају те године, баш у времену шпица сезоне екскурзија.

Изнети резултати рада Народног музеја у Ваљевоу на развоју публице су свакако респектабилни, али намећу и додатне дубинске анализе везане за структуру и сезоналност посете, као и упоређивање актуелне посете са посетом у ранијим периодима.

Посета музеју 1961. године

У стручном архиву Народног музеја Ваљево сачуване су евиденције посета за период од оснивања музеја 1951. до половине 1962. године.⁹ Пред крај овог периода, од јесени 1960. године, ваљевски музеј је имао две поставке: стару поставку о Ненадовићима и Првом српском устанку у Муселимовом конаку, отворену 1955. и поставку Музеј Народне револуције, отворену у октобру 1960. у суседном објекту.¹⁰ Током наредне 1961. године обе поставке, као повезане целине

9 Дневници пазара и Дневник запажања (Народни музеј Ваљево – Стручни архив, фасцикла бр. 24) и табеларни месечни, годишњи и ретроспективни прегледи посета (Народни музеј Ваљево – Стручни архив, фасцикла бр. 28); више информација о овој архивској грађи и посетама у једнодеценијском наведеном периоду у: Krivošejev, V. i Bjeljac, Ž. (2016) *Stalne muzejske postavke od alternativne učionice do turističke atrakcije – uporedna analiza posete postavkama Narodnog muzeja Valjevo u periodima 1951-1961. i 2001-2011.*, *Etnoantropološki problemi*, br. 3/2016, Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Odeljenje za etnologiju i antropologiju, str. 913-933.

10 Видети у: Јеремић, Б. (1982) *Ваљевски музеј 1951-1961*, Ваљево: Радио Ваљево.

музеја који се налази у граду који је по попису из те године има 28.461 становника, обишло је 13.020 посетилаца (45,7% у односу на број становника). Од тог броја 3.601 посетилац је био из категорије одраслих са територије Ваљевског среза. Сходно томе, они су у укупној посети учествовали са 27,7%, мада је фактички и број и проценат посетилаца из ужег окружења био знатно већи, али се данас не може прецизно одредити. Наиме, у сачуваним документима посетиоци из категорије *ученици* нису евидентирани по месту порекла. Ако претпоставимо да је 50% ученика дошло са територије Ваљевског среза дошли би смо до хипотетичког податка да је из ужег окружења музеј обишло око 6.500 посетилаца, односно око 50% од укупне годишње посете.

Када је реч о ученицима, то је категорију посетилаца која је тада чинила већинску посету Музеју.¹¹ Тако је током 1961. године регистровано њих 6.059 (46,5% од укупног броја свих посетилаца). Уочено је да посетиоци из ове категорије музеј посећују организовано, у групама, и то током целе школске године, од половине септембра до половине јуна. Њихове индивидуалне посете су ретке, и зато за време распуста, током августа 1961. није регистрован ни један ученик. Организоване групе ученика су у Музеј долазиле из Ваљева као и из других места из ширег и даљег окружења, углавном са територије Србије, с тим што су биле најбројније у месецима сезоне школских екскурзија: нешто мање у априлу (од укупно 1.468 посетилаца, 691 су ђаци) и мају (1.231 – 779), највише у јуну (3.092 – 2.385) и опет мање у октобру (од 1.609 – 627). Те 1961. године од 13.020 посетилаца свих категорија, њих 7.401 (56,8%) је дошло током четири месеца трајања екскурзија, а 5.619 (43,2%) током осталих осам месеци. Током сезоне екскурзија музеј су посећивали и ђаци из Ваљева као и они са стране. Тако, од 627 ученика регистрованих у октобру 1961. њих 444 (70,8%), су ученици на екскурзији. Слична ситуација је и током маја и јуна, док у осталим месецима доминирају ученици из окружења.¹²

Ван сезоне екскурзија, када нема великих колективних организованих група посетилаца, посета Музеју је била више-мање уједначена, мада се у извесној мери смањује током зимских а повећава током летњих месеци. Анализом записа из сачуваног *Дневника запажања* и других повезаних докумената евиденције,¹³ види се да је у августу 1961. године

11 Као и данас, али уз велике разлике у општем односу, а о чему ће даље бити више речи.

12 Народни музеј Ваљево – Стручни архив, фасцикла бр. 28.

13 Народни музеј Ваљево – Стручни архив, фасцикла бр. 24 и 28.

било укупно 956 посетилаца (7,4% укупне годишње посете – месец са највећом посетом ван сезоне екскурзија). Тада је музеј посетила једна група од 140 војника, а остало су били индивидуалне посете: 299 посетилаца са стране, са територије целе Југославије (Београд, Крагујевац, Нови Сад, али и из Хрватске, Босне и Херцеговине, Македоније, Црне Горе...) и 517 одраслих становника Ваљевског среза, и то: 83 домаћице, 91 радник, 45 службеника и 298 земљорадника. Велика посета земљорадника не зачуђује, тим пре што су 1961. године они чинили убедљиво већинску категорију међу становништвом не само ваљевског краја већ целе тадашње Југославије.¹⁴ Уочава се да су земљорадници током целе године, изузимајући време пуне сезоне пољопривредних радова, били већински индивидуални посетиоци. Они су у музеј највише долазили петком, који је у Ваљеву пијачни дан, али за њихову повећану посету у августу је заслужно одржавање Илинданског вашара 2. августа, и народног вашара 4. августа. У та два вашарска дана Музеј је обишло 272 посетилаца, или 28,4% укупне месечне, односно 2,1% укупне годишње посете. Што се посете земљорадника тиче, 59,6% посете у два вашарска дана начинили су посетиоци из те категорије – њих 162, што је 54,4% посете земљорадника током целог августа 1961, односно 7,9% годишње посете земљорадника (2.043 у целој 1961. години).

Посета музеју 2016. године

Наведене информације везане за посету 1961. године, у време када нису постојали савремени медији као конкуренција за утрошак слободног времена, отварају питање каква је посета данас, када је стање драстично другачије, и када постоје: ТВ, компјутери, Интернет, клубови, кафеи и бројни други видови забаве. Одговоре нам дају анализе посете из базе података компјутерске апликације Народног музеја Ваљево.¹⁵ Педесет и пет година касније, током целе 2016. године, централну поставку музеја у Ваљеву, које је према попису из 2011. имало 59.073 становника, је обишло 23.495 посетилаца (број посетилаца је 39,8% од броја становника, док је 1961. тај проценат био 45,7%).¹⁶ Од наведеног броја

14 Према попису из 1961. године од 18.550.000 становника Југославије 5.244.000 је живело у градовима а 13.306.000 у селима (према: Petrović, R. (1972) Starenje seoskog stanovništva – uzroci i posledice, *Sociologija sela*, br. 37-38, Zagreb: Institut za društvena istraživanja, str. 15-25 (преузето са: hrcak.srce.hr/file/176826, 5. априла 2017).

15 Подаци из базе података апликација: *Евиденција посете Народног музеју Ваљево*.

16 Примера ради, 1971. године нову поставку Народног музеја Ваљево, у новом простору (отворена 1969), обишло је 13.499 посетилаца (33,9% у

посетилаца из 2016. године, њих 2.855 (12,2%) је било са територије Колубарског округа, рачунајући и ученике, од чега је из Ваљева било 2.492 (10,6%) посетилаца. Ова чињеница указује на опште повећано интересовање за сталне музејске садржаје, али и на смањено интересовање домицилног становништва, па и ученика којима би музејске поставке морале да буду додатно наставно средство.

Категорија која данас у знатно већем броју него раније посећује музеј су посетиоци са стране, а пре свега организоване групе ученика на екскурзијама. Од укупног броја посетилаца током четири месеца две сезоне екскурзија, пролећне и јесење, музеј је обишло 19.690 посетилаца (83,8% укупне годишње посете), што је знатно више него 1961, али током осталих осам месеци регистровано је укупно 3.805 (16,2%) посетилаца, што је знатно мање него у претходно анализираним периоду. А неопходно је да се нагласи да су током 2016. године, управо у месецима када нема екскурзија, спровођене разноврсне промотивне акције: годишња претплата на улазница за ученике ваљевских школа, организација ђачких музејских радионица са обиласком поставке, бесплатне посете за Дан државности и Дан Ваљева, попуст на улазнице за обилазак поставки у вечерњим сатима током трајања летње градске манифестације Тешњарске вечери, бесплатан улазак за грађане Ваљева током новембра и децембра, уз обавезу куповине било ког сувенира, и сл.

Као и у осталим месецима, посета је 2016. године, у односу на 1961, била мања и током августа, када из различитих разлога у граду има пуно гостију са стране.¹⁷ Док је, како смо видели, 1961. године у августу Музеј обишло 956 посетилаца, 2016. их је било више него дупло мање, 429. То су биле 4 мање групе одраслих ван Ваљева, са укупно 92 појединца, а остало су биле индивидуалне посете. И како се и очекује на основу претходно изнетих информација, грађани Ваљева и околине су ти који сада у знатно мањем броју посећују свој музеј, за разлику од посетилаца са стране. Од укупног броја посетилаца сталној поставци током августа 2016. године (429), њих 90 (21%) су из Ваљева, 9 из околних места Колубарског округа, 221 из осталих округа Србије (највише – 136, из Београда, а остали из 8 других градова) и

односу на тадашњих 39.786 становника): Аноним. (1975) Анкета Билтена Заједнице музеја Србије, *Билтен Заједнице музеја Србије*, бр. 3, Београд: Заједница музеја Србије, стр. 92.

¹⁷ То је опште време туристичке сезоне, као и годишњих одмора, када у Ваљево, поред разних намерника, долазе и ваљевци који су се одселили из свога града, било негде у Србију било у иностранство, а са њима, или њима у посету долазе и друга повезана лица: пријатељи, колеге, рођаци.

ВЛАДИМИР КРИВОШЕЈЕВ

109 из иностранства (19 из држава бише Југославије, а 90 из 19 различитих држава из целог света).

	1961	2016
Број становника градског насеља Ваљево	28.461 (попис 1961)	59.073 (попис 2011)
УКУПНА ПОСЕТА	13.020 Од тога 3.601 посетилац је са територије Ваљевског среза (без ученика; са ученицима могуће 6.500)	23.495 Од тога 2.855 посетилац је са територије Колубарског округа (са ученицима)
Посета током четири месеца екскурзија	7.401 56,8%	19.690 83,8%
април	1.468 (ученици: 691)	3.154 (екскурзије: 2.972)
мај	1.231 (уч. 779)	10.555 (екс.: 9.342; 1.059 посетилаца у Ноћи музеја)
јуни	3.092 (уч. 2.385)	3.413 (екс.: 3.254)
октобар	1.609 (уч. 627)	2.568 (екс.: 2.397)
Посета током осталих 8 месеци	5.619 43,2%	3.805 16,2%
Август	956 7,3% 140 војника 45 службеника из Ваљевског среза 91 радника из Ваљевског среза 83 домаћица из Ваљевског среза 298 земљорадника из Ваљевског среза 299 посетилаца са стране	429 1,8% 90 посетилаца из Ваљева 9 посетилаца из Колубарског округа 221 посетилаца из осталих делова Србије 109 посетилаца из иностранства
Током манифестација	За 2 дана Илинданског вашара 272	За 7 дана Тешњарских вечери 171

Табела 3 Упоредне анализе посете 1961. и 2016. године¹⁸

Током августа у Ваљево се већ три деценије организују *Тешњарске вечери*, градска манифестација осмишљена после замирања Илинданског вашара,¹⁹ са циљем да замени његову некадашњу друштвену улогу. У 2016. години Вечери су трајале 7 дана: од 5. до 11. августа. Тих дана Музеј је радио свакодневно, до 22 часа, и то са великим попустом на улазнице за посету после 18 часова. За тих седам дана сталну поставку је обишло знатно мање посетилаца него што га је посетило 55 година раније током два дана Илинданског вашара: 171, а од тога 71 из Ваљева (24 дошло током редовног радног времена, а 47 у вечерњим часовима, када је попуст) и 100 ван Ваљева (95 дошло током редовног радног времена, а 5 у вечерњим часовима).²⁰

18 Подаци за 1961: На основу архивске грађе: Народни музеј Ваљево – Стручни архив, фасцикла бр. 28; подаци за 2016: На основу базе података апликација: *Евиденција посете Народном музеју Ваљево*.

19 Видети: Кривошејев, В. и Бјељец, Ж. (2016) Други поглед на вашаре у Ваљево у 19. веку – вашари као претече сајамског туризма, *Гласник историјског архива Ваљево*, бр. 50, Ваљево: Историјски архив Ваљево, стр. 176-190.

20 На основу базе података апликација: *Евиденција посете Народном музеју Ваљево*.

Изнете чињенице указују да је укупна посета Музеју сада знатно већа него пре више од пола века, али узрок тог повећања мора да се тражи пре свега у чињеници да се ефективном применом маркетиншких метода, које су пратиле стручне активности, ваљевски музеј успешно позиционирао као један од лидера на тржишту школских екскурзија, представљајући за њих примарну туристичку атракцију, која их доводи у Ваљево, а секундарну за остале категорије посетилаца са стране, којих сада има у нешто већем броју него раније, с тим што је 1961. године уочљиво непостојање посетилаца из иностранства. А што се тиче посетилаца из Ваљева и његовог ширег окружења, они сада исказују мању заинтересованост за посету свом музеју него раније, што се иначе односи и на целу годину, а не само на август и дане трајања манифестација, бар када је реч о сталној музејској поставци. Различити посебни музејски програми кратког трајања, који се данас током целе године приређују у галерији и клубу музеја, од тематских изложби, преко предавања, промоција, радионица и различитих сценских (драмских, музичких и филмских) вечери, а које углавном посећује домицилно становништво, није било тема ових истраживања, тим пре што 1961. године музеј и није имао техничке могућности за њихову реализацију.

Резултати анкетирања посетилаца

Наведена сазнања су указала на потребу за реализацијом додатних дубинских истраживања посетилаца сталне поставке који долазе ван сезоне екскурзија. Зато је у периоду од 27. јула до 26. августа 2016. године обављено анкетирање посетилаца везано за њихово порекло, разлоге доласка у Ваљево, претходну обавештеност о постојању музеја и задовољство доживљајем посете.²¹ Током наведеног једномесечног периода поставку је обишло 417 посетилаца. Њих 62 су дошли организовано, у оквиру четири мање групе које су чинили: 8 посетилаца из иностранства, полазници Међународне школе српског језика, која се организује у Ваљеву (од 18 до 25 година), 8 иностраних волонтера који су учествовали на уређењу омладинског кампа на Дивчибарама (од 18 до 25 година), група од 14 самоорганизованих Београђана у посети Ваљеву (од 26 до 35 година) и 32 пензионера из Краљева. Остали, њих 355 (85%) су дошли као индивидуални посетиоци.

21 Анкетни резултати архивирани: Народни музеј Ваљево – Стручни архив, фасцикла бр. 974.

Од укупног броја посетилаца (417) најбројнији су били старости од 36 до 60 година (164), потом од 26 до 36 година (129), затим пензионери (49), па предшколци (40) који су долазили у пратњи одраслих. Младих, од 18 до 25 година је било 24 (16 њих у оквиру две поменуте групе), основаца 11 (углавном у пратњи одраслих), док посете средњошколаца није било.

Што се тиче порекла посетилаца најбројнији су гости из других крајева Србије – 204 (48,9%),²² затим посетиоци из иностранства – 111 (26,6%),²³ па ваљевци – 96 (23%), од којих је 47 (49%) дошло у вечерњим сатима седмодневног трајања Тешњарских вечери, када је на снази био попуст на улазнице, а најмалобројнији су становници других насеља територије Колубарског округа, њих само 6 (1,5%).²⁴

Од укупно 417 посетилаца анкетне упитнике је попунило њих 100. Од тога 15 су били посетиоци из Ваљева (15,6% од свих регистрованих посетилаца из Ваљева), од којих је троје дошло први пут (једно на иницијативу унуке од 5 година, која је Музеј раније посетила са групом из обданишта), а 12 се изјаснило да су редовни посетиоци музеја и да долазе увек када им се укаже прилика. Просечна оцена задовољства садржајем музеја, на скали од 1 до 5 је 4,8 (њих 13 је дало оцену 5; 1 – 4; 1 – 3).

Што се тиче посетилаца из осталих географских категорија, анкетне листиће је попунило њих 52 из Србије, а ван територије Колубарског округа (од 204 – 25,9%) и 33 из иностранства (од 111 – 29,7%), док упитник није попунио нико од малобројних посетилаца из других насеља Колубарског округа (6).

Посетиоци из Србије

Од 52 анкетирани посетиоца централне поставке ваљевског музеја из Србије, а ван територије Колубарског округа, њих 20 (38,5%) је дошло први пут у Ваљево, а 32 (61,5%) је у граду боравило и раније. Као разлог посете Ваљеву највише

22 109 из Београда, 32 Краљево, 7 из Новог Сада, 6 Рума, 5 Обреновац, 6 Узице, 5 Смедерево, 4 Сомбор, 4 Чачак, 4 Пожаревац, 4 Вршац, 4 Кула, 3 Богати; 3 Шабац, 2 Лазаревац, 2 Сремска Митровица, Свилајнац, Зрењанин, Алексинац,

23 16 из различитих земаља, у оквиру поменуте две мање групе, а остали као појединци, и то 10 из држава бивше Југославије (4 Хрватска, 4 Црна Гора, 2 Босна и Херцеговина), 18 из Француске, 10 из Немачке, 9 из Словеније, 7 из Русије, 5 из Канаде, 4 из Аустралије, а остали из САД, Хонг Конга, Омана, Казахстана, Холандије, Шпаније, Шведске, Словачке, Аустрије и Италије.

24 Из Лајковца 4 и 2 из села Лукавац поред Ваљева.

њих – 29, је навело туристички обилазак, 14 посету рођацима, 7 посету пријатељима, 5 посету Ваљеву приликом боравка на некој другој блиској локацији, 4 успутни пролазак (транзит) кроз Ваљево на путу ка другом одредишту, док нико није за разлог посете Ваљеву, навео пословне обавезе.²⁵ Већина анкетираних посетилаца музеја из ове категорије, њих 32, се изјаснило да у Ваљеву борави само један дан (њих 17 краће, а 15 дуже од пола дана), 14 је у Ваљеву преноћило више ноћи, а 6 само једну.

Од ова 52 госта Ваљева мањи део, њих 15 (28,8%) пре доласка у Ваљево није чуло за Ваљевски музеј. Од њих је шесторо у музеј ушло случајно, пошто су га видели у пролазу, а осталих 9 је за музеј чуло по доласку у Ваљево, и то: од својих познаника у Ваљеву (6), или путем електронских медија (3). Од 37 посетилаца који су пре доласка у Ваљево чули за музеј (71,2%), њих 10 је и раније било у музеју (31,3% од 32 који су и раније долазили у Ваљево), а остали (27) су Музеј сада први пут обишли, а и раније су знали за њега. До тог сазнања су дошли пре свега од других људи (19), а затим посредством електронских (10) или штампаних медија (2).²⁶ Са друге стране, од 52 посетиоца, њих 11 (21,2%) није имало намеру да обиђе музеј, али су се за то одлучили, било пролазећи поред њега, било што су чули препоруку од познаника, док је њих 41 (78,8%) имало намеру да посети поставку. Занимљиво је да је број оних који су се изјаснили да су имали намеру да посете Музеј већи од броја оних који су већ знали за постојање ваљевског музеја (37 до 10 поновљених посетилаца и 27 који су први пут дошли), а то би могло да укаже на постојање претходне претпоставке да би град величине Ваљева требао да има музеј, а да, на основу ње, један број грађана спада у редовне посетице музеја у свим местима која посете. Што се тиче просечне оцене задовољства посетилаца ван Ваљева, она је, слично као када је реч о ваљевцима: 4,76: 32 посетиоца је дало оцену 5, њих 8 оцену 4 и 1 је дало 3. Од 52 посетиоца њих 11 није уписало оцене, тако да је од 41 који су оценили са 5 дало њих 78,04%, оцену 4 њих 19,51% а 3 њих 2,45%.

25 Укупно 59 одговора – њих 6 су заокружили по два одговора (туристичка посета и посета пријатељима или рођацима, а 1 три одговора (туристичка посета, посета пријатељима и пропутавање ка другом одредишту).

26 Укупан број одговора – 31 је већи од броја оних који су први пут посетили музеј (27), али су и раније знали за њега, зато што је 4 од анкетираних заокружило по два одговора о начину сазнања, углавном: од других људи и преко електронских медија.

Посетиоци из иностранства

Од 33 анкетирани посетиоца ваљевског музеја из иностранства 20 (60,6%) је у Ваљево дошло први пут, а 13 (39,4%) је и раније боравило у Ваљеву. Њих 4 је за разлог доласка навело послове (троје је под тим подразумевало боравак у Школи српског језика и културе), 16 туристички обилазак, 8 посету рођацима, 5 посету пријатељима, 8 посету Ваљеву приликом боравка на некој другој блиској локацији и 4 успутни пролазак (транзит) кроз Ваљево на путу ка другом одређишту.²⁷ За разлику од посетилаца из Србије, који су већински у Ваљеву боравили током једнога дана, већина посетилаца из иностранства, њих 20 је боравила више дана, 1 посетилац је боравио два дана, са једним ноћењем, а осталих 12 један дан (9 дуже а 3 краће од пола дана).

Посета (ван Ваљева) комплексној поставци Народног музеја Ваљево у периоду 27. јул – 26. август 2016.	Из Србије	Из иностранства
Укупан број посетилаца	204	111
Број анкетираних посетилаца	52	33
Дошли у Ваљево први пут	20	20
Били и раније у Ваљеву	32	13
Туристички долазак	29	16
Пословни долазак	0	4
Посета рођацима или пријатељима	21	13
Пропутовање ка другом одређишту (транзит)	4	4
Наменски долазак у Ваљево при боравку на другом одређишту	5	8
У Ваљеву борави до пола дана	17	3
Борави дуже од пола дана	15	9
Борави два дана	6	1
Борави више дана	14	20
Пре доласка у Ваљево нису чули за Ваљевски музеј	15	20
сазнали пролазећи поред њега	6	3
сазнали од других људи у Ваљеву	6	17
преко електронских медија у Ваљеву	3	0
Пре доласка у Ваљево чули за Ваљевски музеј били и раније у Музеју	37	13
сазнали од других људи, ван Ваљева	10	4
преко електронских медија, ван Ваљева	19	5
преко штампаних медија	10	6
	2	2
Пре доласка у Ваљево су имали намеру да посете музеј	41	20
Пре доласка у Ваљево нису имали намеру да посете музеј	11	13

Табела 4

Од 33 анкетирани посетиоца из иностранства њих 20 (60,6%) пре доласка у Ваљево није чуло за Ваљевски музеј, и то 17 њих који су сада први пут у Ваљеву и 3 који су били и

²⁷ И овде је укупни број одговора (45) већи од броја анкетираних (33), због заокруживања два одговора; анкетирани посетиоци су туристички разлог боравка удвајали са пропутовањима, али и са пословним разлозима и посетама пријатеља и рођака.

раније. Од тога броја њих 3 је у музеј ушло случајно, пошто су га видели у пролазу, а 17 њих је за Музеј чуло по доласку у Ваљево од својих домаћина или пролазника (од других људи) и решило да га обиђе. Од 13 посетилаца који су и пре доласка у Ваљево чули за Ваљевски музеј, њих 4 је у њему већ било (30,8% од 13 који су и раније били у Ваљеву), а остали, њих 9, који су музеј сада први пут обишли су и пре доласка у Ваљево су знали за Музеј (5 чуло од других људи, 6 преко електронских медија, 2 преко штампаних медија).²⁸

Са друге стране од наведена 33 анкетирани посетиоца из иностранства њих 13 (39,4%) пре доласка у Ваљево није имало намеру да обиђе музеј али су се за то одлучили, било пролазећи поред њега, било што су чули препоруку, или су доведени од домаћина (две поменуте организоване групе младих), док је њих 20 (60,6%) имало намеру да посети поставку.

И овде је број оних који су већ знали за постојање ваљевског музеја (13 – 4 поновљена посетиоца и 9 нових) мањи од броја посетилаца који су имали претходну намеру да га посете, што се такође може тумачити претходном претпоставком о постојању музеја, и навиком посећивања музеја, с тим, што би могло да се закључи (уз оградe због малог броја анкетираних) да је проценат грађана из иностранства којима је обилазак музеја уобичајена активност, већи од таквих из Србије. Из Србије је за музеј и раније знало њих 37, а 41 је исказао намеру да га посети; она 4 посетиоца, без сазнања, али са претпоставком и навиком посете представља 9,6% од свих који су исказали намеру, односно 7,7% од свих анкетираних посетилаца из Србије. А из иностранства је за музеј већ знало њих 13 а намеру да га посети је имало њих 20; оних 7 посетилаца, без сазнања, али са претпоставком и навиком посете представља 35% од оних који су исказали намеру да га посете, односно 21,2% свих анкетираних посетилаца из иностранства. Наравно, такви посетиоци су, због свога искуства навикнутији на анкетања у музејима, тако да су у анкетне листиће сви уписали оцену задовољства (а од 52 анкетирани посетиоца из Србије њих 11, односно 20% није). Исто тако они су и критичнији, тако да је њихова просечна оцена задовољства понудом ваљевског музеја мања од просечне оцене посетилаца из Србије и износи 4,51 (оцена посетилаца из Србије је 4,76): 19 посетилаца (57,56%) је дало оцену 5 (а ту оцену је дало 78,04% посетилаца из Србије),

²⁸ И овде је укупан број одговора (13) већи од броја оних који су први пут посетили музеј (9), али су и раније знали за њега, зато што је њих 4 заокружило по два одговора о начину сазнања, углавном: од других људи и преко медија.

12 (36,36%) оцену 4 (из Србије њих 19,51), а 2 (6,08%) оцену 3 (из Србије њих 2,45%).

Закључци и препоруке

Народни музеј Ваљево спада међу најпосећеније музејске институције у Србији, са сталним растом посете, заснованом на планираном програмском деловању и осмишљеној промоцији, услед чега је годишњи број посетилаца, у релативно кратком периоду повећан са 4.500 на 24.000. Међутим, и у овом музеју се, бар када је реч о домицилном становништву, и посети сталним поставкама, уочава „криза за публике”, која је изазвана модерним начином живота и постојањем широког спектра савремених медија који представљају конкуренцију за провођење времена доколице, на штету посете програмима и сталним садржајима установа културе. На овај закључак указују и презентоване информације са примером посете сталним поставкама Народног музеја Ваљево 1961. и 2016. године.

Генерално гледано посета музеју у 2016. години, када постоје бројне друге савремене могућности за спровођење времена доколице, је била знатно већа него током 1961. године, када те могућности нису постојале – 23.495 : 13.020 посетилаца. Међутим, дубље анализе показују да је у актуелном тренутку интересовање за сталне музејске садржаје ипак знатно мање него пре нешто више од пола века. На првом месту данашњи број свих посетилаца у једној години одговара проценту од 39,8% становника градског насеља Ваљево, док је 1961. године одговарао проценту од 45,7%. Актуелном значајном повећању укупне посете допринели су пре свега доласци ђачких екскурзија, будући да је током четири месеца трајања две сезоне екскурзија, пролећне и јесење, у ваљевском музеју 2016. регистровано укупно 19.690 посетилаца (83,8% укупне годишње посете), док их је 1961. било 7.401 (56,8%), али је зато укупна посета током осталих осам месеци сада осетно мања него пре 55 година – 3.805 у 2016 : 5.619 у 1961. години.

Са друге стране данас се уочава и повећано интересовање одраслих индивидуалних посетилаца са стране, које је веће него 1961. Тако, током августа 1961. године музејску поставку је обишло 299 посетилаца са стране, док је током августа 2016. било њих 330, а од тога 109 из иностранства (а 1961. године није било посетилаца из иностранства). Од данашњих посетилаца са стране апсолутна већина је имала претходна сазнања о постојању и садржајима ваљевског музеја, као и намеру да га посете, и ако је шестина (од анкетираних) већ била у музеју.

Са друге стране, постојање разнолике савремене конкуренције за утрошак слободног времена је допринело да се данас број посетилаца из непосредног окружења музеја знатно смањи. Наиме 1961. године музеј је посетио 3.601 посетилац са територије Ваљевског среза, без ученика, а са ученицима оквирно око 6.500, а 2016. је регистровано 2.855 посетилаца са територије Колубарског округа, са ученицима. Што се тиче одраслих посетилаца из окружења, током августа 1961. године било их је 526, а у августу 2016. само 99, што је утицало да укупна посета у конкретном месецу буде знатно мања него 55 година раније - 429 : 965 (од којих 140 војника), с тим што се данас уочава да су већина посетилаца из окружења поновљена публика која сталне музејске садржаје посећују „увек када им се укаже прилика“ (изјава 12 од 15 анкетираних посетилаца).

Наведене анализе указују на одрживост закључка који је изнео Грегор Мек Манус (*McManus*) по коме сталне поставке локалних музеја, које презентују приче о њиховом окружењу, данас представљају пре свега занимљивост за туристе, дају додатне вредности туристичким дестинацијама.²⁹ Такође су потврђени и општи закључци које је презентовала Ангелина Јелинчић, по којима већина грађана са израженим примарним (грађани инспирисани културом) или секундарним (грађани мотивисани културом) културним потребама везаним за обилазак музеја и сродних институција, те потребе чешће задовољава при туристичким путовањима него у месту свог сталног боравка.³⁰

У складу са наведеним чињеницама треба прихватити Мек Манусове препоруке по којима су за локално становништво, како би оно одржало интересовање за свој музеј и било охрабрено да у њега поново дође, од примарног значаја чести променљиви програми краткој трајања, пре свега тематске изложбе, али и други видови програмских активности: радионице, предавања, промоције, камерне сценске, музичке и филмске вечери и слично, а када је реч о сталним поставкама, ту су од кључног значаја различити повремени анимациони програми, који непромењивом садржају удахњују нови живот.

Једна од програмских активности везаних за анимацију локалног становништва која удахњује нови живот садржајима сталних поставки је и Ноћ музеја. Примера ради, 2016.

29 McManus G., *Community facility or tourism product – Managing the multiple identities of a small museum*, 12. mart 2017, www.intercom.museum/documents/2-2McManus.pdf.

30 Jelinčić, D. A. (2009) *Abeceda kulturnog turizma*, Zagreb.

године, током маја (шпиц сезона екскурзија) у централној поставци Народног музеја Ваљево је регистровано 10.555 посетилаца (44,9% укупне годишње посете), а од тога 9.342 (88,5% месечне, односно 39,8% годишње посете) су посетици на екскурзијама. У том месецу, за време Европске ноћи музеја, 21. маја, у вечерњим сатима, у сталној поставци Народног музеја Ваљево је регистровано 1.059 посетилаца, и то првенствено из непосредног окружења, што представља 4,5% укупне годишње посете у 2016, или 10% целокупне публике током маја, као најпосећенијег месеца, и 87,3% мајских посетилаца без екскурзиониста, као и 27,8% публике у односу на укупну посету током више од 200 радних дана у осам месеци ван сезоне екскурзија, али, што је веома битно да се нагласи, и 42,5% посете ваљеваца током целе 2016. године (укупно: 2.492 са све ученицима).

Управо ове чињенице указују на потребу да се и у Србији, поред Европске ноћи музеја, која се увек реализује један дан током друге трећине маја, када је у већини музеја посета највећа, организују и друге, националне и локалне Ноћи музеја, и то првенствено у месецима када је интересовање за музејске понуде смањено, како је то већ пракса у већини других држава у Европи.³¹ А у вези са тим било би продуктивно размотрити и преку потребу да се и манифестација „10 дана од 10 до 10“, која се у Србији организује од 2015. године, такође током друге трећине маја, помери на неки од месеци када су посете музејима мање, како би се интересовање за музејске програме додатно дисперзовало, али и како би могли да се активно укључе и они музеји који су током сезоне екскурзија закупањени пре свега целодневним радом са популацијом која тада долази у великом броју, због чега немају расположиве ресурсе за квалитену организацију ове манифестације.³²

31 Видети: Аноним. *Ноћ музеја*, 19. мај 2017., 22. јуни 2017., https://sr.wikipedia.org/sr-el/Ноћ_музеја.

32 Од 23.495 посетилаца који су у 2016. години обишли Народни музеј Ваљево током маја је дошло њи 10.555, а од тог броја 9.342 су били ученици на екскурзијама.

ЛИТЕРАТУРА:

Извори:

Народни музеј Ваљево – Стручни архив, фасцикла бр. 24 (*Дневници пазара и запажања 1951-1962*).

Народни музеј Ваљево – Стручни архив, фасцикла бр. 28 (*Табеларне месечне и годишње евиденције посете 1951-1962*).

Народни музеј Ваљево – Стручни архив, фасцикла бр. 974 (*Анкета посете 27. јули – 26. август 2016*).

Народни музеј Ваљево – база података компјутерске апликације: *Евиденција посете Народном музеју Ваљево*.

Литература:

Аноним. (1975) Анкета Билтена Заједнице музеја Србије, *Билтен Заједнице музеја Србије*, бр. 3, Београд: Заједница музеја Србије, стр. 85-99.

Аноним. *Ноћ музеја*, 19. мај 2017., 22. јуни 2017., https://sr.wikipedia.org/sr-el/Ноћ_музеја

Завод за проучавање културног развитка. (2016) *Културне потребе и навике грађана Србије*, 22. јуни 2017., http://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2016/12/Pres-materijal_kulturne_potrebe_navike.pdf

Jelinčić, D. A. (2009) *Abeceda kulturnog turizma*, Zagreb: Meandar-media/Meandar.

Јермић, Б. (1982) *Ваљевски музеј 1951-1961*, Ваљево: Радио Ваљево.

Krivošejev, V. (2009) *Muzeji, publika, marketing – stalne muzejske postavke i Njegova Visost posetilac*, Valjevo: Narodni muzej Valjevo.

Krivošejev, V. (2012) *Muzeji, menadžment, turizam – ka savremenom muzeju, od teorije do prakse*, Valjevo – Beograd: Narodni muzej Valjevo i Obrazovni informator.

Krivošejev, V. (2011) Muzejska politika u Srbiji: Nastajanje, kriza i novi početak, *Kultura – časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku*, broj 130, Beograd: Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, str. 291- 317.

Krivošejev, V. Socioekonomski doprinos muzeja – studija slučaja Narodnog muzeja Valjevo, u: *Zbornik radova, XIV naučni skup sa međunarodnim učešćem Sinergija 2013*, priredio Stanišić, M. (2013) Bjeljina: Univerzitet Sinergija, str. 198-202.

Krivošejev, V. and Damjanović, I. (2014) Visits to local museums in Serbia – the average model and programmed exception, *American Journal of Tourism Management*, 3(1B), Rosemead CA USA, p. 26-33.

Krivošejev, V. i Matić, Ž. Kompjuterska aplikacija za evidenciju posetilaca muzejskih postavki, u: *Zbornik radova sa VI naučna konferencija sa međunarodnim učešćem Mreža*, priredila Nikolić, O. (2014) Valjevo: Univerzitet Singidunum, Poslovni fakultet Valjevo, str. 53-59.

Krivošejev, V. i Bjeljac, Ž. (2016) Stalne muzejske postavke od alternativne učionice do turističke atrakcije – uporedna analiza posete postavkama Narodnog muzeja Valjevo u periodima 1951-1961. i 2001-2011., *Etnoantropološki problemi*, br. 3/2016, Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Odeljenje za etnologiju i antropologiju, str. 913-933.

Кривошејев, В. и Бјељац, Ж. (2016) Други поглед на вашаре у Ваљевоу у 19. веку – вашари као претече сајамског туризма, *Гласник историјског архива Ваљево*, бр. 50, Ваљево: Историјски архив Ваљево, стр. 176-190.

McManus, G. *Community facility or tourism product – Managing the multiple identities of a small museum*, 12. mart 2017, www.intercom.museum/documents/2-2McManus.pdf.

Опачић, Б. и Субашић, Б. (2016) *Културне потребе и навике грађана Србије*, Београд: Завод за проучавање културног развитка.

Petrović, R. (1972) Starenje seoskog stanovništva – uzroci i posledice, *Sociologija sela*, br. 37-38, Zagreb: Institut za društvena istraživanja, str. 15-25 (преузето са: hrcak.srce.hr/file/176826, 5. априла 2017).

Subotić, I. Stvoriti i voleti publiku, u: *Muzeji i publika*, priredio Žilber, K. (2005), Beograd: Clio, str. 5–32.

Vladimir Krivošejev
The National Museum Valjevo, Valjevo

ANALYSIS OF THE RESULTS OF SURVEY CONDUCTED
AMONG VISITORS TO THE NATIONAL MUSEUM
VALJEVO IN AUGUST 2016

Abstract

The initial aim of this paper is to present an analysis of the survey conducted among visitors to the central permanent exhibition of the National Museum Valjevo. The analysis relates to the visitors' origin, reasons for coming to Valjevo and the Museum, their prior knowledge of the Museum, their experience and satisfaction. The survey was conducted in the period from 27 July to 26 August 2016, during which the Museum was visited by 417 people, 96 of which were from Valjevo, 6 from its surroundings (Kolubara County), 204 from other cities in Serbia and 111 from abroad. The analyses were supported by a kind of historical review based on archival documents from the records of visits to older exhibitions, so that the paper also presented a comparative cross-section of the total year-round visits in 1961 and 2016, with emphasis on the visits in August. The comparative results show that the total number of visits in 2016 was significantly higher than in 1961 (23,495 to 13,020) but lower when looking at the percentage of visitors compared to the number of city residents (39.8% to 45.7%). The increase of overall visits in 2016 was created by school trips, since at present, during the four months of the school trips, 19,690 visitors to the Valjevo Museum were registered in 2016 comprising for 83.8% of total annual visits, while in 1961 there were 7,401 (56.8%). The data obtained in comparative analyses suggest that today local population visit their Museum in much smaller numbers and percentages than they did a little over half a century ago, so that an absolute majority of visits are made by visitors from other places, especially those who came organized in groups, to whom a visit to the Museum was one of the points of their pre-planned itinerary, as well as individual visitors who in most cases have already had some previous knowledge of the Museum and intended to visit it during their visit to Valjevo. In order to increase the interest of the local population in their Museum, it is of the utmost importance to have varied, short-lasting programmes, primarily thematic exhibitions but also other types of programme activities: workshops, lectures, presentations, chamber theatre, music and film festivals and the like, while, when it comes to permanent exhibitions, various occasional animation programmes are crucial, as they breathe new life into the unchanging content. While such activities include the *Long Night of Museums*, it is also necessary to consider the need to organise similar events not only in May, when the Museum witnesses the largest attendance as a result of the school season excursions, but also in the months when the interest in the Museum offer fades.

Key words: *Museum, audience, Valjevo, 1961, 2016, The Long Night of Museums*